

Οι ιστορικές πληροφορίες των ρούνων* της Σουηδίας για τα ταξίδια των Σκανδιναβών στο Βυζάντιο

Αιγνώστια Βαφειάδου
Αρχαιολόγος

“Ρούνιοι”: η μόνη γραπτή μαρτυρία της Σκανδιναβίας για τα ταξίδια στο Βυζάντιο

Η λογοτεχνία και ο κάθε είδους πεζός λόγος ήταν ανύπαρκτος στη Σκανδιναβία κατά τα χρόνια της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Το μοναδικό είδος γραπτού λόγου σ' αυτήν τη χρονική περίοδο είναι οι ρούνιοι, σμιλευμένα γράμματα σε πέτρα, που εμφανίστηκαν τον 11ο αιώνα. Οι ρούνιοι ή ήταν επίσημες επιγραφές πάνω σε πέτρες, που στήθηκαν εις μνήμην κάποιων προσώπων από την οικογένειά τους και συνοδεύονταν από διακοσμητικά σχέδια γύρω από την πέτρα, ή απλά χαραγμένες λέξεις και ονόματα. Μερικές επιγραφές αναφέρονται σε ταξίδια που έγιναν, από τον παγωμένο τόπο στον οποίο χαραχθηκαν, στη Βυζαντινή αυτοκρατορία, που για τους Βόρειους ονομαζόταν Ελλάδα.

Αξιοσημείωτο είναι ότι εκτός Σκανδιναβίας βρέθηκε μια ρουνική επιγραφή χαραγμένη επάνω σ' ένα μαρμάρινο λιοντάρι από τον Πειραιά, που σήμερα βρίσκεται στη Βενετία (Brate 1919, σσ. 1-48), και μια άλλη στο μαρμάρινο κιγκλίδωμα του νότιου μπαλκονιού της εκκλησίας της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη (Svärdström 1970, σσ. 247-249).

Τόσο οι φθορές που υπέστη το μαρμάρινο λιοντάρι λόγω της ρύπανσης του περιβάλλοντος όσο και οι παλαιότερες, που οφείλονται στην πάροδο του χρόνου, κάνουν την ανάγνωση της ρουνικής του γραφής σχεδόν αδύνατη (Jansson 1987, σ. 62). Η ρουνική επιγραφή της Αγίας Σοφίας έχει μήκος περίπου 23 εκατοστά, ενώ οι ρούνιοι είναι γύρω στο 1,5-1 εκ. ο καθένας. Χρονικά είναι τοποθετημένη στον 10ο ή το πρώτο μισό του 11ου αιώνα. Η επιγραφή έχει μια μόνο λέξη, *alfitan* ή *hiltan*, ερμηνεύεται *Halfidam*, και είναι ένα παλιό ανδρικό σκανδιναβικό όνομα (Svärdström, σσ. 247-249).

Ορισμένοι ρούνιοι, όπως αναφέραμε, πληροφορούν για ταξίδια Σκανδιναβών στο Βυζάντιο και αποτελούν τη μοναδική γραπτή μαρτυρία εκείνης της εποχής από τη Σκανδιναβία. Δυστυχώς όμως οι πληροφορίες αυτές είναι πολύ σύντομες και ανεπαρκείς, και είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς, όταν τις ερμηνεύει, την ταυτότητά και τον λόγο του ταξιδιού των ατόμων για τα οποία μιλούσαν.

Οι περισσότεροι από αυτούς τους ρούνους

προέρχονται από το ανατολικό μέρος της Σουηδίας, τον νομό Uppland, και είναι δεκαοκτώ τον αριθμό¹. Τέσσερις έχουν βρεθεί στον νομό Södermanland², δύο στον νομό Östergötland³, επίσης στο ανατολικό τμήμα της Σουηδίας, ένας στον νομό Småland⁴ και ένας στον Västergötland⁵, στα νοτιοανατολικά της χώρας.

Οι πληροφορίες των ρούνων

Συνολικά οι ρούνιοι που αναφέρουν ταξίδια στο Βυζάντιο είναι 26. Από αυτούς οι 15 μας δίνουν τη γενική και σύριστη πληροφορία πως κάποιοι άνδρες, τα ονόματα των οποίων αναγράφονται, πέθαναν στην Ελλάδα⁶. Πολύ πιθανό είναι να σκοτώθηκαν ως ξένοι μισθοφόροι στρατιώτες, παίρνοντας μέρος στις εκστρατείες της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Είναι άλλωστε γνωστό το σώμα των *Βαρράγων*, που δημιουργήσε ο Βασιλείος Β' στις αρχές του 10ου αιώνα για να τους χρησιμοποιήσει στην προσωπική του φρουρά. Σε τρεις από τις δεκαπέντε αυτές ρουνικές επιγραφές αναγράφεται μάλιστα ότι οι άνδρες στους οποίους αναφέρονται πέθαναν κάπου στην Ανατολή *ανάμεσα* στους Έλληνες⁷.

Μια ρουνική επιγραφή, σμιλευμένη από κάποιον Ragnvald, αναφέρει πως ο ίδιος βρέθηκε στην Ελλάδα ως αρχηγός μιας ομάδας ανδρών⁸. Ο υπηγητής της Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου της Στοκχόλμης κ. I. Jansson πιστεύει πως το

όνομα Ragnvald δείχνει υψηλή κοινωνική θέση, και είναι πιθανόν να ήταν αρχηγός ενός σιωματός Βαράγκων που υπηρέτησαν την αυτοκρατορική φρουρά (Jansson 1987, σ. 42).

Τέσσερις ρουνικές επιγραφές λένε πως κάποιοι άνδρες ταξίδεψαν στην Ελλάδα, χωρίς όμως περαιτέρω πληροφορίες, δηλαδή αν γύρισαν πίσω, αν πέθαναν εκεί, ή άλλα.

Δύο ρουνικές επιγραφές δηλώνουν πως ορισμένοι άνδρες πήγαν στην Ελλάδα για να "μαράσουν χρυσό"⁹. Η επιγραφή θα μπορούσε να ερμηνευτεί με δύο τρόπους, δηλαδή ότι πήγαν να κερδίσουν χρυσό υπηρετώντας την προσωπική φρουρά του αυτοκράτορα, ή έκαναν εμπορικές συναλλαγές. Μια άλλη επιγραφή λέει χαρακτηριστικά ότι ο άνδρας στον οποίο αναφέρεται ήταν πολύ γενναίος, ταξίδεψε στην Ελλάδα και έκανε καλή περιουσία¹⁰. Ίσως λοιπόν και αυτός ο άνδρας να ήταν ένας γενναίος Βάραγκος, που επιθυμούσε να καταταγεί στον βυζαντινό στρατό για να κερδίσει χρήματα (γι' αυτόν και την οικογένειά του). Βάραγκος πιθανώς να ήταν και ο Assur, ο γιος του Culle¹¹. Η επιγραφή είναι σε μέτρο και μιλά για την γενναιότητα των γιων του Culle, που μάλλον όλοι τους ήταν πολεμιστές.

Η ρουνική επιγραφή που βρέθηκε στην τοποθεσία Fjulby, στον νομό Urpland, λέει ότι κάποιος άνδρας με το όνομα Åke πήγε στην Ελλάδα αλλά πέθανε πίσω στην πατρίδα του¹². Πληροφορούμαστε επίσης ότι ο πατέρας του Åke ήταν καπετάνιος σε κάποιο πλοίο, και ότι ο Åke οδή-

γησε το πλοίο στα ελληνικά λιμάνια, χωρίς όμως να μάθουμε το λόγο του ταξιδιού του. Πατέρας και γιος ήταν καλοί έμποροι ή τολμηροί πολεμιστές;

Τελειώνοντας την απαρίθμηση των ρούνων που αναφέρονται στα ταξίδια των Σκανδιναβών στο Βυζάντιο, πρέπει να προσθέσουμε την ρουνική επιγραφή που βρέθηκε στη Σουηδία, στην περιοχή Ed (τώρα η επιγραφή βρίσκεται στην Αγγλία), και που δηλώνει πως κάποιος Torsten έστισε την πέτρα εις μνήμην της μητέρας του Ingelora, του πατέρα του Sven και του αδελφού του Tore, που οι δύο τελευταίοι ήταν στην Ελλάδα. Κάποιος με το όνομα Orpr σμίλευσε την γραφή. Το όνομα αυτό, Orpr, είναι γνωστό από 40 περίπου ρουνικές επιγραφές σε πέτρες που στήθηκαν εις μνήμην κάποιων προσώπων, σε όλη σχεδόν την περιοχή του νομού Urpland, εκτός του νοτιοδυτικού τμήματος, και σε πολύ λίγες στον βορειοανατολικό νομό Södermanland και τον νότιο Gästrikland.

Η αρχαιολογική μαρτυρία

Οι ρουνικές επιγραφές που υπάρχουν στην Σκανδιναβία και αναφέρονται σε ταξίδια Σκανδιναβών στο Βυζάντιο είναι, όπως είδαμε, ελάχιστα, όσο και οι αρχαιολογικές ενδείξεις. Οι Βυζαντινές λογοτεχνικές πηγές μιλούν για τη δημιουργία της προσωπικής φρουράς του αυτοκρά-

στην περιοχή Grinda της Södermanland υπάρχουν δύο ρουνικές επιγραφές σε πέτρα, εκ των οποίων η μια μας μιλά για κάποιον άνδρα που ήταν στην Ελλάδα και πήρε μερίδιο από "χρυσάφι".

(Φωτογρ.: Sven B. F. Jansson, *Runes in Sweden*, 1987, σ. 88).

Σ' ένα ταξίδι προσκυνημάτων στην Ιερουσαλήμ ο Osten πέθανε στην Ελλάδα. Η γυναίκα του και οι γιοι του έστησαν στη μνήμη του την ρουνική επιγραφή στην περιοχή Tåby, λίγα μόλις χιλιόμετρα βόρεια της Στοκχόλμης.

(Φωτογρ.: Sven B. F. Jansson, *Runes in Sweden*, 1987, σ. 87).

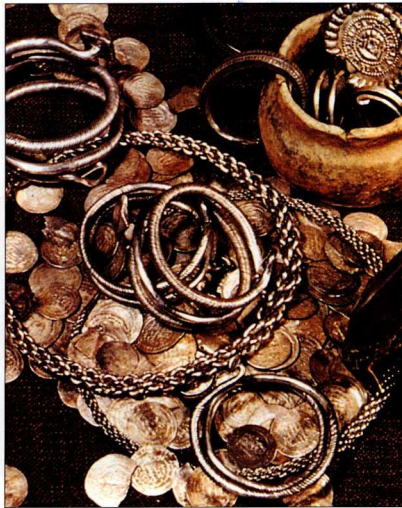
Αρκετοί θησαυροί με σπάνια αντικείμενα και νομίσματα, πολλά από αυτά Βυζαντινά, έχουν βρεθεί στο νησί Gotland.

Πιστεύεται ότι είναι μερίδιο ή πληρωμή των ανθρώπων που ως πολεμιστές, έμποροι ή απλοί ταξιδιώτες πέρασαν τα σύνορα της παλαιάς χώρας τους και ταξίδεψαν προς την Ανατολή, όπου ένας από τους σημαντικότερους σταθμούς ήταν ασφαλείας η Βυζαντινή αυτοκρατορία, και προς τη Δύση, κυρίως στη Μ. Βρετανία.

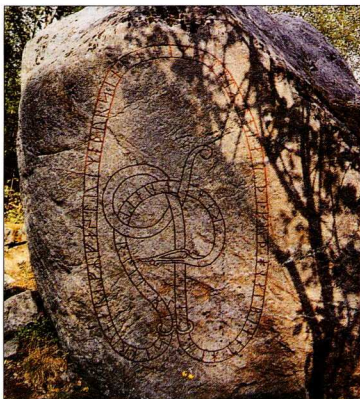
(Φωτογρ.: Göran Burenhult, *Länkar till vår formlid*, 1988, σ. 205).

τορα από ξένους μισοφόρους, τους Βαράγκους, οι οποίοι ονομάζονται και *Ρως*, *Ταυροσκύθες*, *Σκύθες*, *Σαρμάτιοι* και *Βόρειοι* (*Oxford Dictionary of Byzantium*, 1991, "Rus", σ. 1818)¹³. Οι πρώτοι Ρως ήταν Σκανδιναβοί που τον 9ο και τον 10ο αιώνα μετακινήθηκαν νοτιοανατολικά κατά μήκος των ποταμών, εγκαταστάθηκαν στη σημερινή Ρωσία και αναμείχθηκαν με τον ντόπιο σλαβικό πληθυσμό. Εκεί δημιούργησαν μια καινούργια ηγεμονία με κέντρο εξουσίας το Κίεβο. Δυστυχώς όμως δεν γνωρίζουμε τον αριθμό τους ούτε και την επιρροή που ασκούσαν στη νέα τους πατρίδα.

Η πληρωμή των Βαράγκων γινόταν σε χρυσό, και σε δώρα, και είχαν μερίδα από τα λάφυρα κερδισμένων μαχών εκτός Βυζαντίου (Davidson 1976, σ. 180). Αρχαιολογικά δεν υποστηρίζεται το γεγονός ότι υπήρχε ένας αριθμός νέων ανθρώπων που μετανάστευσε από την Σκανδιναβία στο Βυζάντιο για να βρει καλύτερη τύχη και επέστρεψε στην πατρίδα του. Μπορεί πράγματι πολλοί να ξεκίνησαν από την Σκανδιναβία για να κάνουν στρατιωτική καριέρα κοντά στον αυτοκράτορα και να σκο-

Οι δύο επιγραφές στην περιοχή Εά, στην Uppland, μας μιλούν για ένα γενναίο άνδρα, τον Ragnvald, που πήγε στην Ελλάδα ως αρχηγός μιας ομάδας πολεμιστών και έστησε αυτήν τη ρουνική επιγραφή στη μνήμη της Fastvi, της μητέρας του. (Φωτογρ.: Sven B. F. Jansson, *Runes in Sweden*, 1987, σ. 41).

τώθηκαν εκεί. Μια άλλη πιθανότητα είναι πως και οι Σκανδιναβοί Βάραγκοι ξεκίνησαν από τη Ρωσία και ξαναγύρισαν εκεί.

Τα βυζαντινά αντικείμενα της Σκανδιναβίας

Εδώ αναφερόμαστε μόνο στα αυθεντικά βυζαντινά αντικείμενα που βρέθηκαν στην Σκανδιναβία και όχι σε κάπια άλλα, που και αυτών ο αριθμός είναι μικρός, τα οποία κατασκευάστηκαν με βάση βυζαντινά πρότυπα.

Μόνο 635 βυζαντινά νομίσματα έχουν βρεθεί στη Σουηδία σε θησαυρούς, τάφους ή ανάμεσα σε άλλα ευρήματα σε κατοικίες. Ελάχιστα νομίσματα ήταν μεμονωμένα, όλα δε χρονολογούνται την εποχή των Vikings (800-1150). Το 1/4 των νομισμάτων έχουν κοπεί μεταξύ του 931 και του 976. 270 νομίσματα φέρουν τη μορφή του Βασιλείου Β' (976-1025).

Τα περισσότερα βυζαντινά νομίσματα είναι ασημένια και έχουν βρεθεί στο νησί Gotland της Σουηδίας, σε ανασκαφές που έφεραν στο φως υπολείμματα σπιτιών της εποχής των Vikings. Αυτά παρουσιάζουν αξιοσημείωτο ενδιαφέρον. Καταρχήν είναι λυγισμένα, και έχει διαπιστωθεί πως ήταν θαμμένα κάτω από τα θεμέλια των σπιτιών για πολλές γενεές. Είναι φανερό πως δεν τα χρησιμοποιούσαν αλλά πρόσθεταν στον σωρό των νομισμάτων κάθε φορά από λίγα έτσι ώστε να πολλαπλασιάζονταν.

Τα νομίσματα της Gotland έχουν, όπως αναφέρθηκε, μεγάλο ενδιαφέρον. Φαίνεται πως μερικά ταξίδεψαν και ή έφεραν τα βυζαντινά νομίσματα γιατί τα πήραν ως Βάραγκοι στο Βυζάντιο, ή τα κέρδισαν σε εμπορικές συναλλαγές. Γιατί όμως τα έθαβαν για πολλές γενεές; Μπορούμε να υποθέσουμε ότι κάποιοι που κέρδισαν κάποια νομίσματα στο Βυζάντιο χρησιμοποίησαν επιτόπου ένα μέρος για τις ανάγκες τους. Όταν γύρισαν, είχαν κρατήσει μαζί τους μερικά νομίσματα. Στην πατρίδα τους όμως το σύστημα πληρωμής ήταν διαφορετικό. Τα ξένα νομίσματα δεν είχαν ούτε την ίδια αξία ούτε την ίδια χρήση, όμως είναι πολύ πιθανό να είχαν νόητο. Ίσως ήταν ένα μέρος της ιστορίας της οικογένειας. Αυτός που τα κέρδιζε τα φυλάγε και οι απόγονοί του τα κληρονομούσαν και πολλές φορές εμπλουτίζαν τον θησαυρό και με άλλα νομίσματα. Με αυτό

τον τρόπο, ο θησαυρός μεγάλωνε από γενιά σε γενιά και είναι πολύ πιθανό μερικά από τα νομίσματα που έκρυβε για χρόνια μια οικογένεια να χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή ασημένιων αντικειμένων ή για πληρωμές σε βάρος. Αυτό το φαινόμενο παρατηρείται έντονα στον θησαυρό που αποκλύφθηκε στην Ocksarne της Gotland, κι αυτός επίσης από την εποχή των Vikings. Εκεί βρέθηκαν 98 βυζαντινά νομίσματα μαζί με ρωμαϊκά, ισλαμικά, αγγλικά, ιρλανδικά, δανέζικα, σουηδικά και γερμανικά. Ο θησαυρός δείχνει ότι μαζεύτηκε κατά τη διάρκεια πολλών γενεών, και ίσως τα βυζαντινά νομίσματα να αποτελούν μέρος από την πληρωμή κάποιου που είχε επισκεφθεί τη Βυζαντινή αυτοκρατορία. Σε όλη την Σκανδιναβία έχουν βρεθεί πολύ λίγα βυζαντινά αντικείμενα σε ανασκαφές περιοχών που χρονολογούνται από τους αρχαιολόγους: πρόκειται για τρεις βυζαντινούς σταυρούς, τέσσερις θηκές φυλακτών (ή μία με ελληνική επιγραφή), ένα βραχιόλι, μερικές χάντρες, μέρος από το κούμπωμα ενός περιδέραιου, δύο σκουλαρίκια, έξι χτένες, δύο σφραγίδες, ένα ποτήρι, δύο σταυρούς με λειψανοθήκες και ένα ανάγλυφο.

Τα βυζαντινά αντικείμενα της Σκανδιναβίας έχουν σχεδόν όλα θρησκευτικό χαρακτήρα. Αυτά θα πρέπει να έφτασαν στην Σκανδιναβία μέσω εμπορίου ή να ανήκαν σε ανθρώπους που είχαν κάποια σχέση με την Ορθόδοξη Εκκλησία μέσω Ρωσίας.

Ανάμεσα στα βυζαντινά αντικείμενα που αναφέρθηκαν παραπάνω, αξίζει να σχολιαστούν οι δύο σφραγίδες που βρέθηκαν στο Hedeby/Ribe της Δανίας. Η πρώτη σφραγίδα έχει ελληνική επιγραφή. Στην μπροστινή πλευρά υπάρχει η ευχή, η Μητέρα του Θεού Μαρία, να προστατεύει τον δούλο που κατέχει την σφραγίδα, ενώ η πίσω πλευρά, πάλι στα Ελληνικά, δηλώνει την ταυτότητα του κατόχου της, του Θεοδοσίου του πατρικίου¹⁴, του αυτοκρατορικού πρωτοσπαθάρη¹⁵, του χαρτουλαρίου¹⁶ του βεστιάριου¹⁷. Τι ήθελε ο Θεοδόσιος στο Hedeby και ποιος ήταν αυτός;

Κατ'αρχήν η άφιξη του Θεοδοσίου στο Hedeby μπορεί να οφειλόταν σε δύο λόγους. Ο πρώτος ίσως ήταν για διπλωματικούς σκοπούς, πράγμα μάλλον απίθανο γιατί το Βυζάντιο δεν ενδιαφερόταν και τόσο να συνάψει συμφωνίες με τα βόρεια κράτη. Ο δεύτερος και πιο πιθανός, για να μαζέψει μισθοφόρους πολεμιστές, μια που οι στρατιώτες του αυτοκρατορικού στρατού, εξαιτίας των πολλών πολεμικών εκστρατειών του 9ου αι., είχαν λυγιστεί. Αν και οι πρώτες ενδείξεις Βαράγκων, σύμφωνα με τα καταστατικά του Βυζαντινού στόλου, χρονολογούνται το 902, είναι πολύ πιθανό να έβλεπτε πολεμιστές από τις βόρειες χώρες να παρουσιάζονταν ακόμη νωρίτερα, ψάχνοντας καλύτερη τύχη στο Βυζάντιο. Το Hedeby εξάλλου ήταν γνωστό και σημαντικό λιμάνι του βορρά του 9ου και 10ου αιώνα, και είναι ακόμη αρκετά πιθανό να ήθελε ο Θεοδόσιος ή κάποιοι απεσταλμένοι του, που χρησιμοποιούσαν την επίσημη σφραγίδα του, να εφοδιάσουν το βεστιάριο με σίδηρο για την παραγωγή όπλων.

Και η δεύτερη σφραγίδα φέρει το ίδιο όνομα και τους ίδιους τίτλους. Χρονολογείται και αυτή τον 9ο αιώνα και βρέθηκε στο Ribe (Jensen 1991, σ. 70). Ο Θεοδόσιος της σφραγίδας μας πρέπει λογικά να είναι ο ίδιος πατρικίος Θεοδόσιος που

το 838 ζήτησε από τους Άραβες βοήθεια μετά την μεγάλη ήττα του Βυζαντινού στρατού στο Αμόριο. Το 840-842 επιδόθηκε η Βενετία και έπειτα την Τρίη, που βρίσκεται στη Γερμανία, στα σύνορα με το Λουξεμβούργο. Πιθανότατα να συνέχισε το ταξίδι του ακόμη πιο βόρεια, δηλαδή από τη Γερμανία να πέρασε στη Δανία. Τελειώνοντας πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι κάποια κομμάτια από υφάσματα με μετάξι, χρυσό και ασήμι στη διακόσμηση τους, σύμφωνα με τα βυζαντινά πρότυπα, βρέθηκαν σε 130 γυναικείους και 50 ανδρικούς τάφους του 9ου και του 10ου αιώνα στο νησί Birka της Σουηδίας. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν μερικά υφάσματα, που έχουν μάλιστα και μεταξένες τσέπες για τη φύλαξη λεψιώνων, κάτι που συνδέεται με τα ελληνο-ορθόδοξα ήθη (Hägg 1983, σσ. 211-214). Εκτός των τάφων της Birka, που είναι αρκετοί, μετάξι υφασμένο κατά τα βυζαντινά πρότυπα έχει βρεθεί σε όλους τους σημαντικούς τάφους του 9ου και του 10ου αιώνα στη Σκανδιναβία (Vaisjärde στη Όρσλα της Σουηδίας, Oseberg στη Νορβηγία, Jelling και Mammen στη Δανία). Αυτό σημαίνει πως για καινοφανή κοινωνική τάξη δημιουργήθηκε εκείνη την εποχή στη Σκανδιναβία. Αυτή είχε την οικονομική δυνατότητα να παρακολουθεί κάποιες τάσεις προερχόμενες από την πιο ισχυρή οικονομική, πολιτική και πολιτιστική δύναμη της εποχής, και είχε και το ενδιαφέρον για αγοράς αγαθών πολυτελείας, όπως π.χ. το μετάξι, η πούλλα και η εβγωνήη του οποίου ήταν ιδιαίτερα δύσκολη και αυστηρά ελεγχόμενη σε χώρες εκτός των αυτοκρατορικών συνόρων.

Δυστυχώς δεν γνωρίζουμε τον αριθμό των ανθρώπων που μετανάστευσαν για κάποιο χρονικό διάστημα από την Σκανδιναβία στη Βυζαντινή αυτοκρατορία ως Βάραροι μεταφορρά ή έμποροι. Οι βυζαντινές πηγές, τις οποίες δεν σχολιάσαμε καθόλου σ' αυτό το άρθρο, αναφέρονται στους ξένους μεταφορρούς του Βορρά. Δεν μπορεί όμως να προσδιορίσουμε πόσο ήταν από τον γεωγραφικό χώρο της Σκανδιναβίας. Οι ρομικές επιγραφές της Σουηδίας που μιλούν γι' αυτά τα ταξίδια, αν και ελάχιστα, είναι έξι που τον αριθμό, είναι αξιοσημείωτες. Θα πρέπει βέβαια αυτοί που ταξίδευαν στη Βυζαντινή να ήταν πολύ περισσότεροι από αυτούς που φαίνονται μέσα από τους ρούνους. Ατυχώς και η αρχαιολογική μαρτυρία είναι φτωχή.

Έχουμε να σκεφθούμε λοιπόν τις εξής εκδοχές: — Ότι οι περισσότεροι Σκανδιναβοί Βάραροι πέρασαν μακριά από την πατρίδα τους, στις πολιμικές εκστρατείες του Βυζαντίου, υπηρετώντας τον αυτοκράτορα.

— Ότι έφρασαν ως στρατιώτες εθελοντές από τη σκανδιναβική αποικία της Ρωσίας και επέστρεψαν σ' αυτές, έρποντι οι συνθήκες διαβίωσής και οι επαφές με τον υπόλοιπο κόσμο ήταν ευκολότερες και οι αποστάσεις κοντινότερες ίσως λοιπόν ελάχιστοι να ήταν εκείνοι που έκαναν αυτό το μακρινό ταξίδι από τις ίδιες τις σκανδιναβικές χώρες.

— Η έλλειψη αρχαιολογικής μαρτυρίας μπορεί να δικαιολογηθεί από το γεγονός ότι οι Βάραροι που ξεκίνησαν από τη Σκανδιναβία, γυρνώντας στην πατρίδα τους, έφρασαν μαζί τους κυρίως αντικείμενα που δύσκολα θα αφι-

ναν πίσω τους (χρη, δέματα, υφάσματα, είδη διατροφής) στις αρχαιολογικές ανασκαφές. Ας ελπίσουμε ότι οι αρχαιολογικές ανασκαφές του Βορρά θα φέρουν στο φως νέα στοιχεία, που θα μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε και να μάθουμε περισσότερα πράγματα για τα ταξίδια και τους ανθρώπους που ξεκίνησαν από την παγωμένη χώρα τους στη Σκανδιναβία για να έρθουν στην πιο φημισμένη και πλούσια πολιτεία του καιρού τους: την Κωνσταντινούπολη.

Σημειώσεις

* Άλλα πρόγματα είναι γνωστά σήμερα για τους ρούνους, τη ρομική γραφή. Οι αρχαιότερες επιγραφές που έχουμε, χαραγμένες συνήθως σε πέτρα (τα άλλα είναι, όπως είπαμε, στον κεραμικό), είναι του 2ου αι. μ.Χ. Η ρομική γραφή εξελίσσεται στις σκανδιναβικές αποικίες και στο εμπορικό κέντρο με τα οποία οι Σκανδιναβοί είχαν συνολήσει (Βίκιπυ, Ραίνι, Κωνσταντινούπολη, ακόμη και Πειραιάς). Το ρομικό αλφάβητο είναι φωνητικό, δηλαδή, κάθε σύμβολο αντιπροσωπεύει ένα ήχο. Ήμισμα είναι σπάνια βέβαια ότι η ρομική γραφή βασίζεται σε κωδικοποιημένο αλφάβητο. Άλλα το ρομικό αλφάβητο το απεικονίζουν 24 σύμβολα, που, γύρω στον 7ο-8ο αι., απλοποιήθηκαν και μειώθηκαν στο 16.

1. Wessén, E. & Jansson, S.B.F. 1940-58. *Upplands Runinskrifter* in 4 Vols. Stockholm.
2. Wessén, E. & Jansson, S.B.F. 1924-36. *Södermanlands Runinskrifter*. Stockholm.
3. Brate, E. 1918. *Östergötlands Runinskrifter*. Stockholm.
4. Kraunder, R. 1935-61. *Småland's Runinskrifter*. Stockholm.
5. Junger, H. & Svärdström, E. 1985-1970. *Västergötlands Runinskrifter*. Stockholm.
6. U73, U136, U140, U201, U270, U374, U446, U518, U540, U522, U556, U1087, S682, S685, Ogr94, Vg178.
7. U339, U431, Sm43.
8. U112.
9. S6 163, S6 165.
10. U792.

11. Ögsti. Στην μπροστινή πλευρά της πέτρας λέει η επιγραφή: "Ο Torgräf έσπησε την πέτρα αυτή στη [μηνή του] Assa, του αδελφού της μητέρας του που πέρασε στην Ανατολή, στην Ελλάδα". Στην πίσω πλευρά της πέτρας η γραφή είναι ως εξής: "Τους έξι ο Γαίλι, ο κολλας αγρότης, πέταξε. Στην Γυλις πέταξε ο Asmund, ο αμύροπος πολεμιστής. Ο Assa πέθανε στην Ανατολή, στην Ελλάδα, στο Βορηνόμ (!) ο Hævald και ο Kæro οι Dunde(s) και ο Boe είναι και αυτός νεκρός".

12. U116.

13. Περισσότερα Δανικά ερειπώματα συμφωνούν ότι με το όνομα Ρικς, οι Βυζαντινοί εννοούσαν τους βέρβους κατοίκους του 9ου και του 10ου αιώνα μετανάστευσαν προς τη σημερινή Ρωσία. Πρέπει να σημειώσουμε την ανακάλυξη έρωνα του V. Thomsen, 1877. *The relations between ancient Russia and Scandinavia and the origin of the Russian name of ancient Rus*. E. Melnikova & V. Fetukhin. 1981. The origin and evolution of name Rus. The Scandinavians in eastern European ethnographical processes before the 11th century". *Tor*, σσ. 203-234.

14. Τίλος ευγενικής χροιάς όμως να αναμένεται διοικητικό καθήκον.

15. Αναπαύοι στρατηγικός τίτλος για τους διοικητές των "βασιλείων" έως τον 10ο αι. Του 11ου αι. το καθήκον αυτό ήταν ποικίλο. Είχαν συγκεκριμένα άνωστα καθήκοντα και ειδικά στρατηγικά. Ο τίτλος δινόταν επίσης και σε ξένους πρίγκιπες.

16. Τον 9ο και τον 10ο αι. ο χρηματολόγος είχε δημόσια οικονομικά καθήκοντα και κρατούσε αρχείο. Στο τέλος του 10ου αι. ο χρηματολόγος υπηρέτησε να είναι διακριτής σ' αυτή.

17. Το βελγικό νησί δρομιάς ασπίδας και το θρησκευτικό μου προμήθευε το στερεό και το στέλλο με τράφιμα.

The Historic Information of the Swedish Runes about the Travels of Scandinavians to Byzantium

A. Vafheidou

The only form of writing in Scandinavia, during the years of the Byzantine Empire, was the runes, official inscriptions on stone, wood or bone, written in phonetic alphabet. Some inscriptions refer to travels of Scandinavians to Byzantium. This relation to Scandinavians, mainly with Constantinople, is also supported by the few archaeological evidences found to our days. We should hope that the archaeological excavations will reveal more findings, thus shedding light to the relation of Scandinavian mercenaries and traders with the Byzantine Empire.

Βιβλιογραφία

Brate, E., 1918. *Östergötlands Runinskrifter*. Stockholm.

Brate, E., 1919. "Finske-levnens runinskrifter". *Antiquarisk Tidskrift for Sverige* 20 (3), σσ. 1-48.

Davinson, E., 1976. *The Viking Road to Byzantium*. London.

Hägg, I., 1983. "Birkas orientalska plög". *Formannen* σσ. 204-220.

Jansson, I., 1983. "Göföland och områden under vikingatiden och svenskt". *Gutar och Vöjningar. Historia i faldformat*. Statens Historiska Museum. Stockholm. σσ. 207-247.

Jansson, S. B., 1987. *Runes in Sweden*. Stockholm.

Jensen, S., 1981. *Föres Vikings Råbe*.

Junger, H. & Svärdström, E., 1985-70. *Västergötlands Runinskrifter*. Stockholm.

Kanander, R., 1935-61. *Småland's Runinskrifter*. Stockholm.

Laurent, V., 1978. "Ein Byzantinisches Bistegelsieg aus Hattubau". *Berichte über die Ausgrabungen in Hattubau* 12, σσ. 36-40.

Malmström, B., 1983. "Huz gutarna använde silver". *Gutar och Vöjningar. Historia i faldformat*. Statens Historiska Museum. Stockholm. σσ. 248-254.

Mason, E. & Jansson, S.B.F., 1924-36. *Södermanlands Runinskrifter*. Stockholm. 1940-1958. *Upplands Runinskrifter* (Vol 1-4). Stockholm.